

Методологія сучасної літературознавчої компаративістики

План

- 1. Витоки сучасної літературознавчої компаративістики.
- 2. Порівняльно-історичний принцип.
- 3. Порівняльно-типологічний принцип.
- 4. Основні напрями компаративістичних досліджень.
- 5. Основні поняття і терміни літературознавчої компаративістики.

Витоки сучасної літературознавчої компаративістики

- Початки сучасної літературознавчої компаративістики у міфологічній школі 19 ст. та витвореному на її засадах порівняльно-історичному методі дослідження фольклору і літератури.
- Міфологічна школа...

Пояснення подібностей

- Виявлений у 19 ст. феномен словесно-худ. подібностей пояснювався з 3-х позицій:
- 1) спільність мовно-культ. походження (Міфол. школа);
- 2) теорія запозичення (міграції, або т.зв. мандр. сюжетів);
- 3) еволюційна теорія (єдність людського роду, тотожність проходження етапів еволюції) – теорія самозародження.

• Порівняльно-історичний метод

- Олексáндр Миколайович Веселóвський (1838, Москва — 1906, Санкт-Петербург) — історик і теоретик літератури, фольклорист, етнограф.
- Член-кореспондент (1876), дійсний член Імператорської Академії наук (1881).

Досягнення порівняльно-історичного методу

- Вивчення міжнаціональних літературних взаємин.
- Постановка питання про світову літературу та тенденцій її розвитку.
- Визначення подібностей у структурі літературних явищ (жанри, сюжетні схеми, формальні ознаки тощо).
- Розмежування контактних, генетичних і зв'язків і типологічних відповідностей.

Історія становлення ПЛ

- У др. пол. 19 ст. внаслідок поширення позитивістських ідей ПЛ розвивалось в основному екстенсивним шляхом: накопичувалась сила-силенна фактів щодо подібностей, які по суті ніяк не систематизувалися, науково не перевірялись, аргументовано не доводились.
- Мали місце нескінчені казуси – переходи та варіації прадавніх сюжетів і сюж. схем, мотивів, втрачалося нац.-своєрідне і загалом специфічне, несхоже; втрачалося уявлення про генетичні корені та шляхи розвитку літ.явищ.

“Впливологія”

- З іншого боку, знаходили впливи, де їх і не було.
- Іронізм “впливологія”. Європоцентризм. Перебільшене значення тих чи тих нац. л-р.
- Напр., франц. у сер. 19 ст., рос. – з поч. 20 ст. (“Коні не винні” М.Коцюбинського = “Італійські казки” М.Горького; “Сирена” І.Ольбрахта = “Мати” М.Горького).

- Поштовхом до оновлення ПЛ стала міграція учених перед 1 св.війною до США (чех Рене Веллек, німець Х.Френц та ін. – див. Волков_04, с.10) і утвердження спочатку Амер.Асоц.ПЛ, а потім МАПЛ (особливо – 2-й конгрес МАПЛ в Ун-ті Півн.Кароліни).
- Нове завд. – не впливи і казуси, а закономірності літ.процесу.

Типологія

- Сформульовано ключове поняття – типологія. Щоправда, єдності в розумінні немає досі. Однозначно визнається те, що типологія – це 1)зіставлення та класифікація предметів і явищ за певними спільно-диференційними ознаками;
- 2)встановлюється співвідношення загального, особливого і окремого (напр., європ. романт. поема – заг.; рос.романт.поема – особливе; романт.поема О.С.Пушкіна – окреме).

Порівняльно-історичний принцип

- 1. Генетичний (історико-генетичний = генеалогічний) метод.
- Досліджуються спільні корені, походження та причини певних літ. явищ.
- Напр., рос. і укр. романтизм розвивалися, будучи генетично спорідненими із зах.-європейським, зокрема з ідеями Шеллінга (група харк.романтиків) і з англійською романт. поезією. Водночас для кожного “нац.” романтизму багато важила власна фолькл. традиція.
- +Осіанізм...

- 2. Контактологічний метод.
- Аналізуються взаємовпливи національних літератур та окремих письменників.
- Укр.л-ра 17-18 ст – рос. л-ра (С.Полоцький, Дм.Туптало, Ф.Прокопович);
- Міцкевич – Гете; Міцкевич – Пушкін; Шаміссо – Пушкін; Горький – Коцюбинський; Коцюбинський – Гамсун; Винниченко – Л. Андрєєв; “Молода Польща” – “Молода муза”; Ібсен – Джойс; Достоевський – Фолкнер; Фолкнер – Гарсія Маркес...

Порівняльно-типологічний принцип

- Обґрунтованість і системність відрізняє типологічне зіставлення від простого порівняння.
- Типологічна подібність встановлюється поза генетичними і контактними зв'язками, тобто визначаються взаємонезалежні паралелі, збіги, схожі елементи та особливості творів, авторів.
- Джойс = Платонов. Мотив повернення. Див. моногр., с.141-144.

- *Складність розрізнення типологічних, контактних і генетичних подібностей...*
- Веселовський: “Теорія запозичення подає руку теорії самозародження”, тобто схожість між літ. явищами може зумовлюватися як переходами від л-ри до л-ри, так і автономним виникненням внаслідок проходженнями народами одних і тих самих етапів людської еволюції. Напр., сюжет про рукавичку чи поєдинок із чужинцем.
- Школа О.М.Веселовського: В.Жирмунський, М.Алексєєв та ін.

Види типологічних подібностей

- Типологічні подібності:
- 1) конкретно-історичні (близькість письменників, що належать до одного й того самого іст. часу). Н., романт.поема 1-ї тр. 19 ст.; Ісаєнко К. Гоголь=Куліш; Барабаш Ю. Гоголь=Шевченко;
- 2) спіралеподібні (романтизм – неоромантизм; бароко – авангард – постмодернізм). (Ільїнська Н.І.; Заярна І.С.).
- 3) історично зумовлені аналогії, але не пов'язані однією (спільною) причиною: “Пісня про Роланда” = “Слово о полку Ігоревім”; поезія трубадурів = самурайська поезія;
- 4) синхронні (що збігаються у часі; напр., Леся Українка = Марина Цвєтаєва) і несинхронні (з різних часів; напр., Леся Українка – античність; Цвєтаєва - Сафо).

Осн. напрями компарат.досліджень

- *Генетико-контактні звязки*
- Лімборський І.В. Європейське та українське Просвітництво – незавершений проект? Реінтерпретація канону і спроба компаративного аналізу літературних парадигм. – Черкаси: ЧДТУ, 2006. – 364 с.
- Чижевський Д. І. Порівняльна історія слов'янських літератур: У двох книгах / Переклад з німецької. – К.: ВЦ «Академія», 2005. – 288 с.
- Укр. л-ра 17 ст – реципієнт щодо зах.-європ. і впливаюча література в православно-слов'янському регіоні.

Осн. напрями компарат.досліджень

- *Порівняльно-типологічні*
- **Арендаренко І.** По дорозі й назустріч (англійська та українська романтичні поезії: порівняльна типологія і поетика). – К.: ПЦ «Фоліант», 2004. – 216 с.;
- **Гижий В.Л.** Типологічні відповідності укр. та англ. неоромантичної прози;
- **Чикирис Н.В.** Творчість Е.Гемінгвея в укр. літ. процесі ХХ ст.

Осн. напрями компарат.досліджень

- *Рецепція:*
- **Шимчишин М.С.** Підстави та особливості рецепції творчості Лесі Українки в англomовному світі.

Осн. напрями компарат.досліджень

- *Інтертекстуальність.*
- Див. окрему презентацію.

Осн. напрями компарат.досліджень

- *Література в системі мистецтв та інших видів духовно-практичної діяльності людини*
- Див.: Лессинг Г. Лаокоон, або про...
- Силантьєва В.И. Худ. мышление переходной эпохи (литература и живопись): А.П.Чехов, И. Левитан, В.Серов, К.Коровин. - Одесса: Астропринт, 2000. – 352 с.
- Екфразис. Див. “Доктор Фаустус”, поезії О. Мандельштама “Notre-Dame”, “Айя-Софія”, “Я на дне” И.Анненского, АААхматова “Царскосельская статуя”.

А.А.Ахматова

“Царскосельская статуя”

Уже кленовые листья
На пруд слетают лебединый,
И окровавлены кусты
Неспешно зреющей рябины.
 И ослепительно стройна,
 Поджав незябнущие ноги,
 На камне северном она
 Сидит и смотрит на дороги.
Я чувствовала смутный страх
Пред этой девушкой воспетой.
Играли на ее плечах
Лучи скудеющего света.
 И как могла я ей простить
 Восторг твоей хвалы влюбленной ...
 Смотри, ей весело грустить,
 Такой нарядно обнаженной.

Осн. напрями компарат.досліджень

- *Імагологія* – вивчення рецесції нац. образів (іміджів) народів і країн інонаціональними літературами.
- **Орехов В.В.** Русская литература и национальный имидж. – Симферополь, 2006;
- **Папуша І.В.** Індологія в творчості І. Франка. – Львів,
- **Эткинд А.** Толкование путешествий. Россия и Америка в травелогах и интертекстах. – М.: НЛО, 2001. – 496 с.

Осн. напрями компарат.досліджень

- **Д.Наливайко** про конкретні проблеми, що стоять перед українською компаративістикою:
- 1. Українська латиномовна література XVI-XVIII ст. в слов'янському і європейському контексті.
- 2. Українське бароко як посередник культурних і літературних відносин Заходу й Сходу Європи.
- 3. Українсько-російські культурні й літературні взаємини 17-18 ст., їхня структура й векторність.
- 4. Сковорода в системі європейської культури й літератури 18 ст.
- 5. Шевченко в системі культури слов'янського і європейського романтизму.
- 6. Іван Франко і європейські літературні напрями й стилі, теоретичні дискурси й художня практика письменника в цьому аспекті.
- 7. Проблема інтертекстуальності драматургії Лесі Українки.
- 8. Винниченко і європейський літературний процес епохи модернізму.
- 9. Модернізм і авангардизм в літературі «розстріляного відродження».

Основні поняття і терміни літературознавчої компаративістики

- **ДИВ. КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ
СЛОВНИК. Por.L-tvo_kor.term.sl-k**

Література